

Sygn. akt V CSK 235/15

WYROK
W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 17 grudnia 2015 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Iwona Koper (przewodniczący)

SSN Anna Kozłowska

SSN Zbigniew Kwaśniewski (sprawozdawca)

Protokolant Ewa Zawisza

w sprawie z powództwa P. S.A. w P.

przeciwko Funduszowi S.A. w W.

o zapłatę,

po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Cywilnej w dniu 17 grudnia 2015 r.,

skargi kasacyjnej strony powodowej od wyroku Sądu Apelacyjnego

z dnia 19 grudnia 2014 r.,

oddala skargę kasacyjną i zasądza od strony powodowej na rzecz strony pozwanej kwotę 2700 zł (dwa tysiące siedemset złotych) tytułem zwrotu kosztów postępowania kasacyjnego.

UZASADNIENIE

Powód domaga się zapłaty tytułem zwrotu części rat leasingowych uiszczonych stronie pozwanej w okresie związania umową leasingu, a stanowiących sumę należności zapłaconych pozwanemu leasingodawcy tytułem spłaty wartości przedmiotu leasingu.

Sąd pierwszej instancji uwzględnił powództwo do wysokości kwoty 77.023,91zł. Ustalił, że dnia 15 września 2008 r. strony zawarły na okres 60 miesięcy umowę leasingu finansowanego samochodu, obejmującą także opcję nabycia jego własności przez korzystającego. Przyjął, że strony ustaliły, iż raty leasingowe składają się z części kapitałowej obejmującej spłatę wartości pojazdu, oraz z części odsetkowej stanowiącej opłatę za używanie pojazdu, a więc niezawierającej w sobie wartości sprzętu, a nadto opłatę za sfinansowanie jego zakupu.

W ocenie Sądu I instancji, odstąpienie przez stronę powodową w dniu 23 maja 2012 r. od umowy leasingu nie wywołało skutków odstąpienia określonych w art. 494 k. c., ponieważ skutki te nie mogą odnosić się do umowy o charakterze ciągłym, którą jest umowa leasingu.

Sąd ten przyjął zarazem, że żądanie zwrotu sumy kwot uiszczonych tytułem części kapitałowej rat leasingowych, tj. części wynagrodzenia obejmującej spłatę wartości pojazdu, zasługiwało na uwzględnienie w oparciu o przepisy o sprzedaży z zastrzeżeniem własności (art. 589 i n. k.c.).

Apelację pozwanego leasingodawcy, zaskarżającą ten wyrok w części uwzględniającej powództwo, uwzględnił Sąd Apelacyjny wyrokiem reformatoryjnym w ten sposób, że powództwo oddalił, orzekając o kosztach postępowania stosownie do takiego wyniku rozstrzygnięcia.

Sąd odwoławczy zaaprobował stan faktyczny ustalony przez Sąd I instancji i uczynił go podstawą własnego rozstrzygnięcia.

Podkreślił, że powódka w toku procesu, na wypadek nieuwzględnienia jej pierwotnego stanowiska, wskazała również na art. 494 k.c. jako podstawę do otrzymania odszkodowania należnego z tytułu niewykonania przedmiotowej umowy.

Sąd drugiej instancji w całości podzielił o tyle stanowisko Sądu Okręgowego, że istota sporu sprowadza się jedynie do rozstrzygnięcia kwestii skutków prawnych skutecznego odstąpienia przez powódkę w dniu 23 maja 2012 r. od umowy leasingu.

W odniesieniu do oceny prawnej Sąd odwoławczy sprzeciwił się jednak zastosowaniu art. 589 i nast. k.c. oraz nieuprawnionemu pominięciu zastosowania art. 491 i nast. k.c., jako określających skutki odstąpienia także od umowy leasingu, będącej umową wzajemną.

Zastrzeżenie w tej umowie opcji zakupu pojazdu, niestanowiącej elementu przedmiotowo istotnego umowy leasingu, oraz sposobu określenia wynagrodzenia należnego finansującemu nie mogły mieć istotnego znaczenia dla rozstrzygnięcia sprawy, stwierdził Sąd Apelacyjny.

W jego ocenie, strona powodowa ani nie sformułowała należycie, ani nie udowodniła roszczenia odszkodowawczego, wobec bardzo ogólnikowego wskazania samej szkody, bez przedstawienia dowodów zarówno na jej ustalenie, jak i na istnienie adekwatnego związku przyczynowego, między szkodą a zdarzeniem sprawczym, co wyłączało zastosowanie art. 471 k.c., jak i art. 415 i nast. k.c.

Przepis art. 494 k.c. uznał Sąd Apelacyjny za podstawę prawną do dokonania oceny skutków prawnych *ex nunc* odstąpienia od umowy leasingu, przy uwzględnieniu jej istoty i charakteru.

Oznacza to, że za okres, w którym strona powodowa korzystała z przedmiotu leasingu, to nie może domagać się od finansującego zwrotu uiszczzonego już wynagrodzenia, a dochodzona pozwem należność jest właśnie częścią należnego pozwanemu wynagrodzenia z tytułu oddania przedmiotu leasingu do używania i obejmuje okres pełnego i bez ograniczeń korzystania przez powódkę z przedmiotu leasingu.

Sąd Apelacyjny ponowił ocenę, że skoro powódka nie udowodniła wysokości szkody poniesionej w wyniku zawinionego zachowania pozwanej, to nie mogła skutecznie domagać się zapłaty tytułem naprawienia szkody.

Strona powodowa zaskarżyła w całości wyrok Sądu Apelacyjnego, formułując zarzuty mieszczące się w ramach obu podstaw kasacyjnych.

Zarzuty naruszenia prawa procesowego w stopniu mogącym mieć istotny wpływ na wynik sprawy obejmują naruszenie art. 386 § 1, art. 385, art. 232 i art. 328 § 2 k.p.c. w zw. z art. 391 § 1 k.p.c., wskutek błędnej oceny, że raty leasingowe stanowiły w całości wynagrodzenie za korzystanie z przedmiotu leasingu i sprowadzały się do opłat za jego używanie, podczas gdy opłaty za używanie stanowiły jedynie część odsetkową raty leasingowej, co nie znalazło odzwierciedlenia w uzasadnieniu zaskarżanego orzeczenia.

W ramach pierwszej podstawy kasacyjnej zarzuty obejmują:

- błędną wykładnię i niezastosowanie art. 589 i nast. w zw. z art. 535 k.c.;
- błędną wykładnię i niewłaściwe zastosowanie art. 709¹, art. 709¹⁶, 709¹⁷ k.c., art. 353¹ w zw. z art. 65 k.c. wskutek wadliwego uznania, że raty leasingowe były w całości wynagrodzeniem za korzystanie z przedmiotu leasingu, podczas gdy było ono tylko częścią odsetkową raty leasingowej;
- błędną wykładnię art. 494 k.c. i w konsekwencji wadliwe zastosowanie wskutek uznania, że konsekwencją odstąpienia od umowy leasingu nie może być obowiązek zwrotu dotychczasowego świadczenia;
- błędną wykładnię i niezastosowanie art. 471 k.c. przez przyjęcie, że szkoda nie została wykazana;
- niezastosowanie art. 5 k.c., w sytuacji uzasadniającej jego zastosowanie.

Skarżący wniósł o uchylenie w całości zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy Sądowi II instancji do ponownego rozpoznania, lub o jego uchylenie w całości i orzeczenie co do istoty sprawy przez oddalenie w całości apelacji pozwanego.

Pozwany w odpowiedzi na skargę kasacyjną wniósł o jej oddalenie w całości i o zasądzenie na jego rzecz kosztów postępowania kasacyjnego akcentując okoliczność, że uzgodnione w ratach wynagrodzenie za korzystanie z przedmiotu leasingu musi być równe co najmniej cenie jego nabycia, a umowa leasingu nie ma charakteru umowy sprzedaży, a odstąpienie od tej umowy wywołuje skutek *ex nunc*.

Z kolei powód w piśmie procesowym z dnia 16 maja 2015 r. zaprezentował stanowisko zmierzające do zanegowania zasadności argumentów pozwanego i podtrzymał zarzuty sformułowane w skardze kasacyjnej.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Bezzasadne okazały się zarzuty naruszenia wskazanych w skardze kasacyjnej przepisów prawa procesowego.

Sąd drugiej instancji, uznając apelację za uzasadnioną i skutkującą obowiązkiem zmiany zaskarżonego nią wyroku przez oddalenie powództwa, trafnie zastosował art. 386 § 1 k.p.c. oraz trafnie nie zastosował art. 385 k.p.c. Odmienna od Sądu ocena strony powodowej odnośnie do zasadności apelacji strony pozwanej nie dowodzi naruszenia obu wskazanych przepisów przez Sąd odwoławczy.

Zarzut naruszenia art. 232 k.p.c. w zw. z art. 6 k.c. również okazał się bezzasadny, ponieważ w zdaniu pierwszym art. 232 k.p.c. ustawodawca określił obowiązek stron, którego to przepisu nie może naruszyć Sąd odwoławczy, a jedynie mogą go naruszyć strony przez niewykonanie swego ustawowego obowiązku. Natomiast zdanie drugie art. 232 k.p.c. określa uprawnienie Sądu, z którego jest on władny skorzystać w ramach przysługującej mu swobody jurysdykcyjnej. Naruszenia tego przepisu przez Sąd drugiej instancji nie dowodzi zatem odmienna ocena strony skarżącej co do dokonania precyzyjnego wyliczenia przez powoda wysokości szkody w sposób określony w skardze kasacyjnej, a ponadto podstawą skargi kasacyjnej nie mogą być zarzuty dotyczące m. in. oceny dowodów (art. 398³ § 3 k.p.c.).

Sąd Najwyższy nie dopatrył się również naruszenia art. 328 § 2 k.p.c. w zw. z art. 391 § 1 k.p.c.

Wbrew treści uzasadnienia tego zarzutu, obowiązkiem Sądu nie jest wyjaśnianie podstawy faktycznej wyroku, a jedynie wskazanie podstawy faktycznej rozstrzygnięcia. Obowiązkiem Sądu jest natomiast wyjaśnienie podstawy prawnej wyroku z przytoczeniem przepisów prawa i takie wyjaśnienie zawiera uzasadnienie zaskarżonego wyroku.

Sąd odwoławczy wyraźnie zanegował możliwość stosowania art. 589 i nast. k.c., z jednoczesnym wskazaniem na niewątpliwą potrzebę stosowanie przepisów art. 491 i nast. k.c. i to także w odniesieniu do odstąpienia od umowy leasingu. Ponadto Sąd stwierdził, że sposób określenia w umowie leasingu wynagrodzenia należnego finansującemu, nawet w razie zastrzeżenia w tej umowie tzw. opcji zakupu (art. 709¹⁶ k.c.), nie może mieć istotnego znaczenia dla rozstrzygnięcia sprawy (s. 14 - 15 uzasadnienia wyroku).

Z kolei oceniając ewentualność dokonania subsumpcji art. 494 k.c. do skutków odstąpienia od umowy leasingu, Sąd odwoławczy stwierdził, że roszczenie odszkodowawcze nie było przedmiotem należycie sformułowanego przez powoda żądania, w braku przedstawienia dowodów powstania szkody oraz istnienia adekwatnego związku przyczynowego między szkodą, a zdarzeniem sprawczym, które miało ją wywołać.

Brak podstaw prawnych do żądania zwrotu części zapłaconego wynagrodzenia uzasadnił Sąd drugiej instancji tym, że zostało ono uiszczone w okresie korzystania przez powódkę z przedmiotu leasingu, przy równoczesnym uznaniu za bezsporny fakt, że po odebraniu powódce przedmiotu leasingu zaprzestała ona regulowania rat leasingowych (s. 16 uzasadnienia wyroku).

Powyższe stanowisko Sądu odwoławczego dowodzi wyjaśnienia w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku jego podstawy prawnej, a więc spełnienia ustawowego wymogu wynikającego z art. 328 § 2 k.p.c. O braku wyjaśnienia tej podstawy nie świadczy odmienne od Sądu rozumienie przez stronę skarżącą pojęcia „wynagrodzenie pieniężne”, o którym stanowi art. 709¹ k.c.

W tym stanie rzeczy, oceny zarzutów naruszenia wskazanych przepisów prawa materialnego należało dokonać z uwzględnieniem ustalonego stanu faktycznego, przyjętego za podstawę orzekania przez Sąd drugiej instancji.

Nietrafnym okazał się zarzut błędnej wykładni i w konsekwencji niezastosowania w drodze analogii art. 589 i nast. k.c. w zw. z art. 535 k.c. w odniesieniu do umowy leasingu, ponieważ skarżący nie wskazuje, aby w przepisach poświęconych umowie leasingu istniała luka w prawie uzasadniająca posłużenie się analogią. W judykaturze nigdzie nie zaprezentowano poglądu o stosowaniu do umowy leasingu przepisów o umowie sprzedaży z zastrzeżeniem własności rzeczy sprzedanej, natomiast wyrażone zostało inne stanowisko, a mianowicie o stosowaniu w drodze analogii przepisów k.c. o umowie leasingu, ale tylko co do umów zastrzegających możliwość żądania przez korzystającego przeniesienia na niego własności oddanej mu do używania rzeczy za określoną dodatkową opłatą, jeżeli uzgodnione raty wynagrodzenia wraz z tą dodatkową opłatą odpowiadają cenie nabycia rzeczy (wyrok SN z dnia 15 maja 2008 r., I CSK 548/07, OSNC-ZD 2009/2/49). Z istoty tego judykatu wcale nie wynika dopuszczalność zastosowania do umowy leasingu przepisów art. 589 i nast. k. c. na zasadzie analogii; przeciwnie, potwierdza on tezę, że w umowach zastrzegających możliwość żądania przez korzystającego przeniesienia na niego własności rzeczy oddanej do używania opłata za korzystanie skonstruowana jest w sposób zgodny co do istoty z rozwiązaniem przewidzianym w art. 709¹ k. c.

Chybionym okazał się również zarzut błędnej wykładni art. 709¹, art. 353¹ w zw. z art. 65 k.c., ponieważ wykładnia normy prawnej dokonywana jest według określonych reguł wykładni, właściwych dla określonych rodzajów wykładni, a nie z uwzględnieniem badania zgodnej woli stron, bo ta może mieć znaczenie tylko dla określenia treści postanowień dokonanej czynności prawnej.

Ponadto Sąd Apelacyjny nie stwierdził, że istotą i celem konkretnej umowy leasingu nie może być przeniesienie na korzystającego własności przedmiotu leasingu. Przeciwnie, uznał za dopuszczalną klauzulę tzw. opcji zakupu (art. 709¹⁶ k. c.), której trafnie odmówił statusu elementu przedmiotowoistotnego umowy leasingu, uznając ją za wyłącznie dodatkowy (podmiotowo istotny) element tej umowy (*accidentalia negotii*; s. 15). W piśmiennictwie istnieje zgodność co do generalnego stanowiska, że istotą i celem modelowej umowy leasingu nie jest przeniesienie przez finansującego na rzecz korzystającego własności przedmiotu leasingu. Istotą tej umowy nazwanej jest co do zasady przekazanie przez

finansującego korzystającemu określonej rzeczy do używania albo używania i pobierania pożytków przez czas oznaczony, z zapłatą przez korzystającego na rzecz finansującego wynagrodzenia, którego wysokość równa jest co najmniej cenie lub wynagrodzeniu z tytułu nabycia rzeczy przez finansującego. Dopuszczalność więc zastrzeżenia w umowie leasingu tzw. opcji zakupu (art. 709¹⁶ k. c.) nie może być traktowana jako równoznaczna z obowiązkiem korzystającego nabycia tej rzeczy, jak to błędnie przyjmuje skarżący, a jedynie jako wynikające z umowy jego uprawnienie do żądania od finansującego przeniesienia własności. Zamieszczenie w umowie wspomnianej klauzuli skutkuje obowiązkiem wyłącznie finansującego przeniesienia na korzystającego własności rzeczy, jeżeli ten ostatnio wymieniony wystąpi z takim żądaniem.

Zarzut błędnej wykładni i zastosowania art. 709¹⁶ k.c. jest bezzasadny w okolicznościach stanu faktycznego tej sprawy, ponieważ skutek odstąpienia przez korzystającego od umowy leasingu nie doszło do przeniesienia na niego własności rzeczy, a więc okoliczność co do treści i kształtu umownie określonych obowiązków fiskalnych korzystającego wobec finansującego pozostaje bez znaczenia dla oceny żądania korzystającego zwrotu mu części wynagrodzenia uiszczanego finansującemu.

Sąd Apelacyjny ani nie dokonał zarzucanej w skardze błędnej wykładni art. 709¹⁷ k.c., ani nie uznał, że do umowy w niniejszej sprawie należy stosować przepisy o najmie. Stwierdził jedynie, że umowa leasingu jest najbardziej zbliżona do umowy najmu, a jedynie w nieznacznym zakresie do sprzedaży na raty, do której przepisów w określonym, bardzo ograniczonym, zakresie odsyła art. 709¹⁷ k. c. (s. 13 in fine uzasadnienia wyroku). Takie stanowisko Sądu odwoławczego nie dowodzi naruszenia art. 709¹⁷ k.c., skutek jego błędnej wykładni a więc w sposób określony przez stronę skarżącą.

Nie ma racji strona skarżąca zarzucając błędną wykładnię i zastosowanie art. 494 k.c. Trafnie Sąd Apelacyjny uznał, że wynikający z art. 494 k.c. obowiązek zwrotu wzajemnych świadczeń musi uwzględniać istotę i charakter umowy leasingu jako umowy o charakterze ciągłym, co skutkuje tym, że odstąpienie od takiej umowy wywołuje jedynie skutki na przyszłość, a nie można już zniweczyć skutków

świadczeń spełnionych wcześniej, tj. w okresie korzystania z przedmiotu leasingu. W judykaturze podkreślono, że specyficzne cechy umowy leasingu, zwłaszcza leasingu kapitałowego stoją na przeszkodzie stosowaniu wobec niej przepisów o skutkach odstąpienia od umowy (wyrok SN z 21 października 1999 r., II CKN 488/98, niepubl.), a zwłaszcza o obowiązku zwrotu wzajemnych świadczeń na podstawie art. 494 k.c. i to spełnionych poczynając od chwili zawarcia takiej umowy leasingu (por. wyrok SN z dnia 9 lutego 2008 r., V CSK 48/05, niepubl.).

Oczywiście bezzasadnym jest zarzut błędnej wykładni i niewłaściwego zastosowania art. 471 k.c. uzasadniony odmienną oceną strony skarżącej w stosunku do oceny Sądu Apelacyjnego, co do zaistnienia lub braku przesłanek kontraktowej odpowiedzialności odszkodowawczej. Elementy ustaleń faktycznych w postaci braku ustalenia powstania szkody oraz braku wykazania zaistnienia adekwatnego związku przyczynowego pomiędzy wskazywaną (ale nie wykazaną) szkodą a zdarzeniem sprawczym, nie pozwalały Sądowi odwoławczemu na dokonanie subsumpcji art. 471 k.c., a odmienna ocena co do tych ustaleń przez skarżącego nie dowodzi dokonania wadliwej wykładni wskazanego przepisu przez Sąd odwoławczy.

Nie jest także trafnym zarzut błędnej wykładni art. 709¹ k.c. i art. 353¹ k.c. w zw. z art. 65 k.c., uzasadniony kwestionowaniem uznania, że rata leasingowa w całości stanowiła wynagrodzenie za korzystanie z przedmiotu leasingu i sprowadzała się do opłaty za jego używanie.

Zważyć bowiem należy, że z mocy art. 709¹ k.c. należne finansującemu od korzystającego wynagrodzenie pieniężne równe jest co najmniej cenie lub wynagrodzeniu z tytułu nabycia rzeczy przez finansującego. W piśmiennictwie trafnie podkreślono, że nie można traktować rat leasingowych jako obejmujących wynagrodzenie wzajemne za ewentualne przeniesienie w przyszłości własności rzeczy.

Również w judykaturze stwierdzono, że cechą konstytutywną leasingu finansowanego (pośredniego) jest zobowiązanie się korzystającego do płacenia wynagrodzenia pieniężnego równego co najmniej cenie nabycia rzeczy oddanej korzystającemu. Innymi słowy, przyjęto, że leasing w ujęciu kodeksu cywilnego

zakłada pełną amortyzację rzeczy oddanej korzystającemu w okresie związania taką umową (wyrok SN z dnia 15 maja 2008 r., I CSK 548/07, OSN-ZD 2009/2/49), pokrywaną wysokością wynagrodzenia płaconego w postaci rat leasingowych za korzystanie z rzeczy.

Bezzasadność zarzutu niezastosowania art. 5 k.c. wynika stąd, że skarżący nie wskazuje na żadne ustalenia faktyczne dokonane lub aprobowane przez Sąd II instancji, które miałyby uzasadniać zastosowanie tej klauzuli generalnej w odniesieniu do oceny zachowań strony pozwanej, domagającej się oddalenia powództwa.

O potrzebie stosowania przez Sąd art. 5 k.c. nie może rozstrzygać traktowane przez powódkę jako stanowisko bezsporne, że do zakończenia umowy doszło z wyłącznej winy pozwanego, który bezprawnie odebrał pojazd stronie powodowej w trakcie trwania umowy, zatrzymując raty leasingowe uiszczone w pełnej wysokości w okresie korzystania przez powódkę z pojazdu.

W tym stanie rzeczy Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c.

O kosztach postępowania kasacyjnego orzeczono na podstawie art. 98 § 1 i art. 99 k.p.c. oraz na podstawie § 6 pkt 6 i § 12 ust. 4 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 r. (Dz.U. 2013, poz. 490, ze zm.).

eb